

ПІДВАЛЬНА ЮЛІЯ ВАСИЛІВНА

**ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ПЕДАГОГІЧНІ
ПОГЛЯДИ
ОЛЕКСІЯ ОЛЕКСАНДРОВИЧА АНДРІЄВСЬКОГО
(1845–1902)**

Монографія

Умань – 2015

УДК 37 (477) (092)

ББК 74. 03 (4 Укр)-8

П 34

Рецензенти:

Пироженко Л. В. – доктор педагогічних наук, професор, старший науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України, головний науковий співробітник лабораторії історії педагогіки

Коляда Н. М. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Гоменюк О. О. – кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету соціальної та психологічної освіти, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

*Рекомендовано до друку вченою радою Уманського
державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол № 4 від 24 листопада 2015 р.).*

Підвальна Ю. В. Просвітницька діяльність та педагогічні погляди Олексія Олександровича Андрієвського (1845–1902) : монографія / Ю. В. Підвальна . – Умань : ФОП Жовтий, 2015. – 205 с.

Автор на основі значного масиву архівних та опублікованих джерел здійснив комплексний аналіз просвітницької та педагогічної діяльності О. О. Андрієвського (редакторська і журналістська робота, етнографічні та лінгвістичні дослідження, розкриття історії становлення соціального виховання на давніх українських землях); виокремлено і обґрунтовано чинники формування світоглядних переконань та основні етапи педагогічної та просвітницької діяльності О. О. Андрієвського в контексті історичних подій означеного періоду; розкрито загальнопедагогічні погляди та ідеї науковця.

Монографія призначена для наукових працівників, викладачів, студентів та педагогів, дослідників, які цікавляться історією педагогіки другої половини XIX – початку XX століття.

УДК 37 (477) (092)
ББК 74. 03 (4 Укр)-8
П 34

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ І ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ	7
Висновки до першого розділу	20
РОЗДІЛ 2. ОЛЕКСІЙ АНДРІЄВСЬКИЙ – ПРОСВІТНИК, ПЕДАГОГ, ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ	21
2.1. Формування світоглядних переконань і життєвих цінностей О. Андрієвського	21
.....	
2.2. Педагогічна діяльність Олексія Андрієвського	30
.....	
2.3. Педагогічні погляди О. Андрієвського	48
.....	
Висновки до другого розділу	69
.....	
РОЗДІЛ 3. ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ОЛЕКСІЯ АНДРІЄВСЬКОГО	74
.....	
3.1. Олексій Андрієвський – активний громадський діяч, просвітник на теренах України	74
.....	
3.2. Зміст і спрямованість історичних досліджень О. Андрієвського	86
.....	
3.3. Шевченкіана та літературно-критичні студії О. Андрієвського	116
.....	
Висновки до третього розділу	139
.....	
ПІСЛЯМОВА	143
.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	148
ДОДАТКИ	177

ПЕРЕДМОВА

Нова модель за якою нині розвивається українська освіта, попри вагомі зарубіжні вимови, має базуватися на вітчизняній культурно-історичній традиції, надбаннях української педагогіки. Однак через суспільно-політичні умови, у яких тривалий час перебувала Україна, теоретичні і практичні досягнення в галузі педагогічної науки і шкільництва другої половини ХІХ – початку ХХ ст. не були доступні для вивчення і практичного втілення. Нині маємо можливість осмислити і об'єктивно оцінити надбання історико-педагогічної науки, творчо використовувати національний освітній досвід, сконцентрований переважно у теоретичному доробку культурно-освітніх діячів і педагогів минулого.

Вагомим досягненням історико-педагогічної науки в Україні за роки державної незалежності став прорив у вивченні, об'єктивному аналізі та оцінці науковцями-дослідниками нашої історичної минувшини, що дало змогу підняти цілий пласт української педагогічної культури, вивчити діяльність різних педагогічних, громадсько-освітніх товариств, повернути із небуття імена багатьох подвижників національно-культурного поступу українців кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. Цьому підтвердженням є слова О. Сухомлинської, про те, що педагогічна думка «...завжди персоніфікована – на ній лежить відбиток особистості її носія з його смаками, поглядами, віруваннями та уподобаннями» [206, с. 10].

Саме тому творча спадщина кожного з педагогів заслуговує на детальне вивчення, науково обґрунтовану оцінку і має стати важливим джерелом збагачення теорії та практики сучасної освіти.

З огляду на це, актуальним є дослідження просвітницької діяльності та педагогічних поглядів одного з визначних представників українських педагогів – Олексія Олександровича Андрієвського (1845–1902). У національно-культурному житті кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. йому належить особливе місце як талановитому учителю, педагогу, історичному архівісту, редактору і видавцю, активному громадському діячу і невтомному досліднику української культури, освіти,

просвітництва. Його багатогранна діяльність і творча спадщина привертала увагу науковців-дослідників у різні періоди розвитку наукової думки.

Так, на початку ХХ ст. з'явилися ґрунтовні літературознавчі праці біографів, учених, істориків, у яких певною мірою автори оцінюють діяльність О. Андрієвського (В. Щербина [225, с. 1–25], В. Романовський [195], М. Грушевський [100], О. Левицький, П. Житецький [109], П. Лебединцев [249, арк. 266–269], С. Русова [196] та ін.).

Серед сучасних дослідників слід відзначити В. Андрієвську [74], Н. Ігнатенко [186], Н. Побірченко [187; 188] та ін.. Окрему групу джерел становлять результати історико-педагогічних і суто педагогічних досліджень сучасних українських учених (дисертації, монографії, статті) з питань становлення національної освіти та виховання, з-поміж яких праці таких дослідників, як: О. Адаменко [1], Л. Березівська [81], Л. Ваховський [91], Л. Вовк [98], Н. Гупан [101], Н. Дічек [104], І. Зайченко [111], В. Кузь [144], О. Кравченко [142], Н. Коляда [134], Т. Кочубей [139; 140], О. Петренко [166], Г. Белан [83; 84; 85], Л. Пироженко [168; 169], Н. Побірченко [189; 190], О. Сухомлинська [205, 206, 207] та ін.

Просвітницька спадщина О. Андрієвського, його педагогічні погляди та ідеї є загальноісторичним надбанням, адже зорієнтовані на розвиток української державності, українського народу та національної освіти загалом. Життя і діяльність педагога цілком заслужено повертаються із забуття, стають здобутком української історії та культури.

Водночас аналіз першоджерел, наукової та публіцистичної літератури, епістолярної спадщини засвідчив, що внесок Олексія Андрієвського в розвиток української педагогічної думки не дістав належної оцінки, оскільки до цього часу не був предметом окремого ґрунтовного і цілісного історико-педагогічного дослідження.

Основою для написання монографії стали: матеріали фондів *архівів*: Центрального державного історичного архіву України (фонди: № 707 – Управління Київського учбового округу; № 442 – Канцелярія Київського, Подільського та Волинського генерал-

губернатора № 294 – особовий фонд О. Андрієвського), Державного архіву міста Києва (фонди: № 16 – Київський університет св. Володимира; № 81 – Друга чоловіча гімназія 1814–1919 р.; № 90 – Фундуклеївська жіноча гімназія, 1859–1919 р.; № 168 – Київське товариство грамотності 1865–1908 р.), Інституту рукописів Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського (фонди: № I – Комплексний фонд «Літературні матеріали». Зібрання літературних творів і зібрання документів початку XII – XX ст.; № VIII – Київський університет св. Володимира (1834–1919); Колекція рукописів XII ст. – 1927 р.; № III – Комплексний фонд «Листування». Зібрання листів видатних діячів науки, культури і освіти XVII – XX ст.; № X – Всеукраїнська Академія наук (ВУАН) (1918–1933). Архів і колекція документів XVI – XX ст.); *періодичні видання* кінця XIX – початку XX ст., зокрема журнали: «Вестник Европы» (1881), «Киевская старина» (1880 – 1902), «Заря» (1882), «Жизнь и искусство» (1895), «По морю и суше» (1895), «Журнал русского общества охранения народного здоровья» (1901), «Киевская газета» (1902), «Исторический вестник» (1902), «Киевское слово» (1902), «Одесские новости» (1902), «Світло» (1912), «Рідна школа» (1994), «Наша віра» (2002), «Шлях освіти» (2007); матеріали історико-педагогічних досліджень, довідково-бібліографічна література.

Монографія підготовлена відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Актуальні проблеми історико-педагогічного знання» (державний реєстраційний номер 0111U009198).

Монографія складається з передмови, трьох розділів, висновків до розділів, післямови, списку використаних джерел (285 найменувань, із них 4 – іноземною мовою, 52 архівних джерела), 6 додатків на 27 сторінках.